

УДК 378.371.614.8.159

**Сумський обласний інститут  
післядипломної педагогічної освіти,  
методист навчально-методичного  
відділу моніторингу якості  
освіти та ЗНО  
Нежинцева Людмила Петрівна**

**Моніторинг як показник застосування  
здоров'язберезувальних освітніх технологій у ДНЗ та вплив  
психоемоційного клімату вчителів початкових класів ЗНЗ  
на формування здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу**

*Анотація. 1) аналіз застосування здоров'язберезувальних освітніх технологій у дошкільних початкових закладах; 2) формування психоемоційного клімату педагогічних працівників у загальноосвітніх навчальних закладах за результатами моніторингових досліджень Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.*

**Ключові слова:** *здоров'язберезувальні технології, психоемоційний клімат вчителів, моніторингові дослідження, здоров'язберезувальне освітнє середовище.*

**Нежинцева Людмила Петровна,  
методист учебно-методического  
отдела мониторинга качества  
образования и ВНО  
Сумского ОИШПО**

**Мониторинг как показатель применения  
здоровьесберегающих образовательных технологий в ДУЗ и воздействие  
психоэмоционального климата учителей начальных классов ОУЗ  
в формировании здоровьенаправленной деятельности учебного  
заведения**

***Аннотация.** 1) анализ применения здоровьесберегающих образовательных технологий в дошкольных учебных заведениях; 2) формирование психоэмоционального климата педагогических работников в общеобразовательных учебных заведениях по результатам мониторинговых исследований Сумского областного института последипломного педагогического образования.*

***Ключевые слова:** здоровьесберегающие технологии, психоэмоциональный климат учителей, мониторинговые исследования, здоровьесберегающая образовательная среда.*

**Nezhintseva Liudmila Petrivna**  
**Methodist of educational-methodical**  
**department monitoring quality**  
**of education and zno**

**Monitoring as an indicator of application of healthy educational technology  
in preschool and the effect of psycho-emotional climate teachers of  
elementary school on the formation healthy activity of educational institution**

***Annotation:** 1)analysis of the use of healthy educational technologies in preschool educational establishments; 2) the formation of emotional climate of teaching staff in secondary schools on the results of monitoring studies of Sumy regional Institute of postgraduate pedagogical education.*

***Keywords:** health technology, psycho-emotional climate of teachers, monitoring studies, healthy educational environment.*

Проблема збереження здоров'я – це утвердження загальнолюдських цінностей. Збереження здоров'я громадян України є актуальною проблемою сьогодення. Важливість цієї проблеми окреслена Конституцією України, яка декларує найвищою соціальною цінністю в державі людину, її життя та здоров'я.

«Виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів» є одним із пріоритетних завдань загальної

середньої освіти, саме це зазначено у Законі України «Про загальну середню освіту»<sup>1</sup>. Також у статті 22 цього закону наголошується, що «Загальноосвітній навчальний заклад забезпечує безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей, формує гігієнічні навички та засади здорового способу життя учнів»<sup>2</sup>.

Ключовими напрямками розвитку державної освітньої політики згідно Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року мають стати: формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу, модернізація на формування здорового способу життя як складової виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді<sup>3</sup>.

Створення здорового способу життя, ціннісних орієнтацій на здоров'язбереження під час навчання та виховання учнівської молоді у повсякденному житті можливе тільки завдяки впровадженню системи педагогічно обґрунтованих засобів, методів оздоровлення всіх учасників навчально-виховного процесу (педагогічних працівників різних категорій, учителів, учнів, батьків)<sup>4</sup>.

Обставини впливу щоденних негативних ендоекологічних факторів на здоров'я дитини вимагають постійного контролю стану здоров'я дитини,

---

<sup>1</sup> Закон України «Про загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 28, ст. 230).

<sup>2</sup> Там само.

<sup>3</sup> Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена указом президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.

<sup>4</sup> Беседа Н.А. Упровадження здоров'язбережувальних технологій у шкільну практику: методичний аспект / Н.А. Беседа // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: всеукр. наук.-практ. конф., 20 квітня 2011 р.: зб. матеріалів. – К., 2011. – С. 28-30.

проведення періодичних медичних обстежень, оздоровлення дитини в умовах організованого дитинства (ДНЗ, ЗНЗ) та інше. Фактично це означає, що життя сьогодні від нас вимагає перебудовувати систему освіти в такий спосіб, щоб постійно проводити моніторинг здоров'язбережувального освітнього середовища дитини. Тобто ДНЗ чи ЗНЗ повинні бути такими закладами, де можна гарантувати дитині, її батькам, суспільству психічне, фізичне, ендоекологічне здоров'я дитини.

Експерти ВОЗ довели, що саме немедичні акції дають найбільш потужний ефект для формування навичок здорового способу життя. В багатьох країнах є навчальні методики, які доводять, що можна протистояти шкільним формам патології. У ситуації, що склалася, стає необхідним проведення систематичного та об'єктивного моніторингу стану фізичного, психічного, духовного здоров'я учнів. Використовуючи результати подібного моніторингу, національна система освіти, кожен навчальний заклад будуть у змозі виконати соціальне замовлення: виховувати морально і фізично здорове покоління – фундамент майбутнього добробуту країни<sup>5</sup>.

Згідно Національної стратегії розвитку освіти, «ефективність реалізації управління у сфері освіти значною мірою залежить від того, наскільки розроблена система показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати; проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів і результатів»<sup>6</sup>.

Енциклопедія освіти, видана Академією педагогічних наук України (2008), визначає моніторинг в освіті як «спеціальну систему збору,

---

<sup>5</sup> Лукіна Т. Вимірювання та управління якістю освіти / Т. Лукіна // Навчально-методичні матеріали. Модуль 9. Київ, 2008. – 50с.

<sup>6</sup> Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена указом президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.

обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі»<sup>7</sup>.

Класифікація здоров'язбережувальних технологій у дошкільній освіті визначається за домінуванням цілей і розв'язуваних задач, а також провідних засобів здоров'язбереження і здоров'язбагачення педагогічного процесу в дитячому садку<sup>8</sup>.

У 2010 році Сумським ОППО було проведено «Моніторингове дослідження організації здоров'язбережувального освітнього середовища дошкільних навчальних закладів Роменського району Сумської області та м. Суми». Метою даного дослідження було відстеження та оцінка організації здоров'язбережувального освітнього середовища дошкільних навчальних закладів.

Одним із завдань дослідження було визначено: «Виявити, які здоров'язбережувальні освітні технології найчастіше використовують вихователі у роботі з дітьми».

«Дослідження ДНЗ в м. Суми показало, що вихователі у своїй роботі з дітьми серед лікувально-профілактичних процедур використовують дієтхарчування – 48,8%, масаж (лікувально-профілактичний, крапковий) – 44%; лікувальну фізичну культуру – 43,3%; вживання вітамінів, салатів, соків,

---

<sup>7</sup> Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

<sup>8</sup> Івахно О. П. Використання здоров'яформуючих технологій у сучасному дошкільному навчальному закладі для дітей загального розвитку / О. П. Івахно // Гігієна населених місць: зб. наук. праць. – К., 2008. – Вип. 52. – С. 64-70.

йогуртів, кефіру, про що зазначили 33% респондентів; ароматерапію – 35,5%, фітотерапію – 28,8%.

Щодо стимулювальної гімнастики здоров'язбережувальних технологій, то вихователі приділяють увагу психогімнастиці, релаксації, сміхотерапії, аутотренінгу – 85,5%; дихальній гімнастиці – 77%; танцювальній терапії, казкотерапії, лялькотерапії – 56,6%; оздоровчому бігу – 54,4%; артерапії, кольоротерапії, музикотерапії – 43,3%; ходінню по водно-сольовій доріжці – 8,8%; акватерапії – 5,5% (діаграма 1).

Діаграма 1

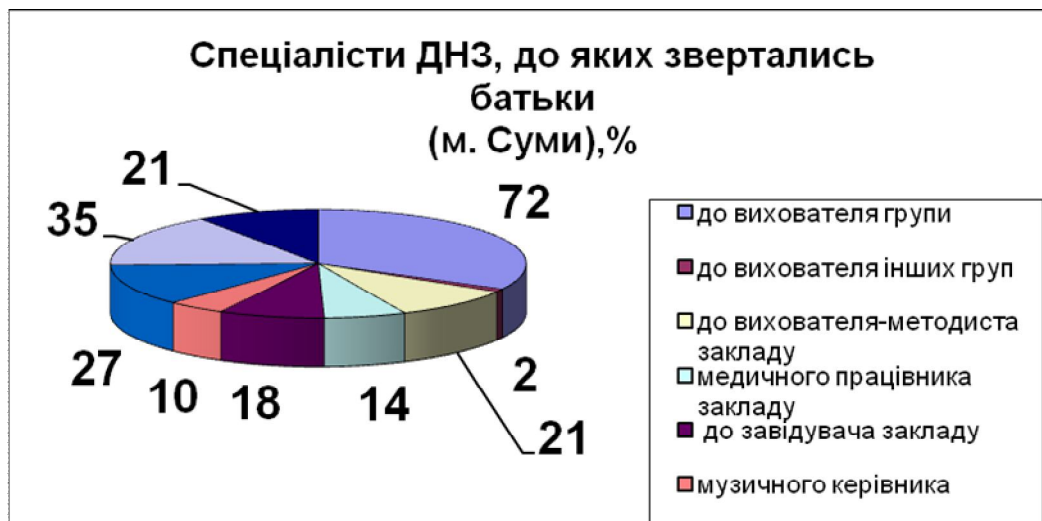


Велику увагу в дошкільних закладах приділяють вихованню підростаючого покоління з використанням профілактичних заходів. Дані заходи проводяться також серед батьків та педагогічного колективу з метою посилення їх знань. Так, 79% всіх респондентів зазначили, що у закладах проводяться спортивні свята; 69% – тематичні розваги за участю батьків; 61,5% – обмін думками, круглий стіл, дискусія; 11% – інше. Також вихованню дітей сприяє зустріч з працівниками державного пожежного

нагляду – 22%, працівниками штабу цивільної оборони – 21,3%, працівниками ДАІ та правоохоронних структур – 8%.

Найчастіше до вихователів звертаються батьки з питань освітньо-виховного процесу – 82%, відносно вирішення суперечок між дітьми та їх адаптації в колективі – 52%, стосовно психофізіологічних особливостей дитини – 40%, з приводу організації та проведення музичних, спортивних та різноманітних розваг – 25%, щодо благоустрою кабінету під час перебування дитини в дошкільному навчальному закладі – 17,4%. На допомогу у вирішенні питань батьки вказали, що звертались до таких категорій педагогічних працівників, які зазначені в діаграмах 2, 3»<sup>9</sup>.

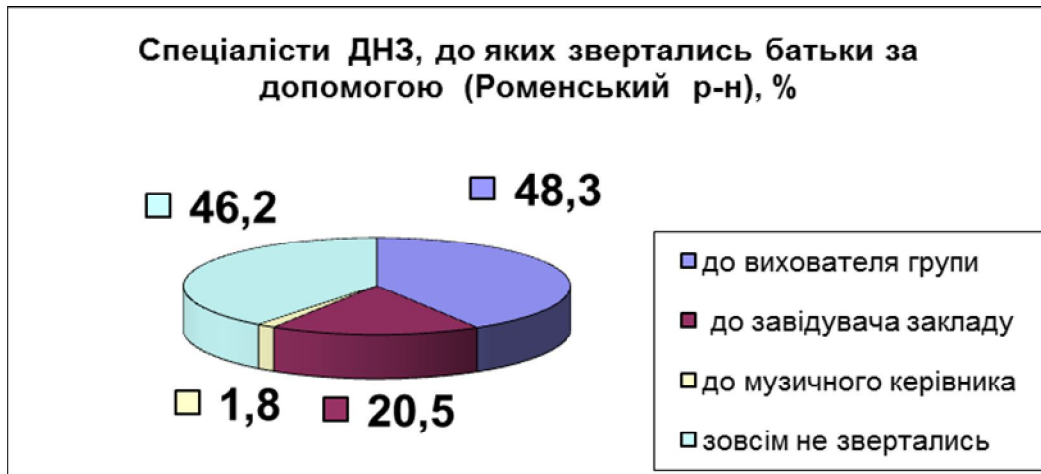
*Діаграма 2*



<sup>9</sup> Результати моніторингових досліджень 2010 року (навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).



Діаграма 3



Тема психологічного клімату взагалі, а також в шкільному колективі, не є новою. Над нею працюють вчені, психологи й педагоги. Але кожна школа – це свій колектив, а кожен колектив – індивідуальний, ні на що не схожий організм, що розвивається. І тому кожний загальноосвітній навчальний заклад має свої специфічні проблеми і конфліктні ситуації і вирішує їх по-своєму.

В даний час гостро відчувається потреба в людях, що володіють мистецтвом створювати здоровий психологічний клімат в колективі, доводити особистим прикладом свої переконання, здатних аналітично мислити, слухати і говорити з людьми<sup>10</sup>. Багато в чому уміння і навички такої колективної взаємодії формуються школою.

Психологічний клімат – це стиль, емоційне забарвлення спілкування і взаємодія людей, які впливають на їхню спільну діяльність; це переважний відносно стійкий емоційний настрій людей в колективі.

---

<sup>10</sup> Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе / Н.П. Аникеева. – Москва: Просвещение, 1989. – 224 с. – (Библиотека заместителя директора школы по учебно-воспитательной работе). – ISBN 5-09-001063-3.

Одним із напрямків реформування освіти, передбачених законами України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту» і національною програмою «Освіта. Україна XXI століття» є створення умов для професійної діяльності педагогічних працівників, забезпечення їх високого статусу в суспільстві, що вимагає сьогодні від адміністрації навчального закладу спрямування всіх зусиль на реалізацію соціально-психологічних функцій управління, які спрямовані на створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, формування необхідного для продуктивної роботи педагогічного колективу, колективу однодумців, які пліч-о-пліч розв'язують складну проблему – формування особистості.

Сьогодні є «актуальною проблема збереження здоров'я сучасного педагогічного працівника... На жаль, особистому здоров'ю педагогічного працівника не приділяють достатньо уваги ані в нормативних документах, ані у педагогічній практиці. У наш час зростає значення навчання педагогічних працівників усіх категорій знанням, умінням підтримки власного здоров'я, підвищення свого життєвого ресурсу – здоров'я... Без стійкої мотивації педагогічного працівника на здоровий спосіб життя неможливо вирішити такі проблеми: а) запобігання ранньому професійному вигоранню; б) творчого довголіття; в) успішної самоосвіти; г) самовдосконалення; д) створення іміджу професійного успіху»<sup>11</sup>.

В інформаційному просторі з'явилися цікаві праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, які присвячені вдосконаленню сучасних основ збереження здоров'я педагогічних працівників у процесі професійної діяльності (В. І. Бобрицька, С. І. Болтівець, П. М. Волик, Л. Т. Тихомирова, В. В. Олійник та інші).

---

<sup>11</sup> Горяна Л.Г. Збалансоване та раціональне харчування як здоров'язбережувальна технологія в освіті / Л.Г. Горяна // Здоров'я та освіта XXI століття.– К.:2013.–298 с.

У грудні 2010 року навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти Сумського ОШПО було проведено «Моніторингове дослідження організації здоров'язбережувального освітнього середовища для учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів Недригайлівського району Сумської області та м. Шостка». Метою даного дослідження було відстеження та оцінка організації здоров'язбережувального освітнього середовища для учнів початкових класів; виявлення та аналіз факторів, що призводять до погіршення емоційного, психічного та фізичного здоров'я як дітей, так і вчителів.

Тому одним із актуальних завдань моніторингового дослідження було визначено: «Простежити психоемоційний клімат у педагогічному колективі».

Отже, за даними моніторингового дослідження можна простежити, що:

«Класні керівники початкових класів досить відверто дали відповідь на запитання: «Чим саме Вам подобається робота вчителя?». Так, найбільший відсоток (92,4%) вчителів вважають свою роботу дуже цікавою і творчою, 88% – приваблює спілкування з дітьми, 35% – можливість професійного росту, 21,6% – робота дає змогу мати достатньо вільного часу, велику відпустку, 14% – вказали на зручний графік роботи. Невеликий відсоток учителів (12,6%) не мають іншої роботи чи кваліфікації, 14,5% – вважають роботу гарантованою та малою вірогідність її втрати, 8,6% – вважають високий престиж професії, 8% – вказали на можливість бути поряд зі своєю дитиною та 4,7% – відмітили належний рівень заробітної плати. Ніхто з учителів не вказав, що має можливість працювати додатково в іншому місці, що свідчить про брак як фізичного, так і творчого часу.

Слід сказати й про те, що показник психічного та емоційного здоров'я вчителів є важливим фактором не тільки результатів формування взаємовідносин педагогічного колективу, але й впливає на результати виховного процесу учнів. Так, позитивним фактором є те, що 30% учителів

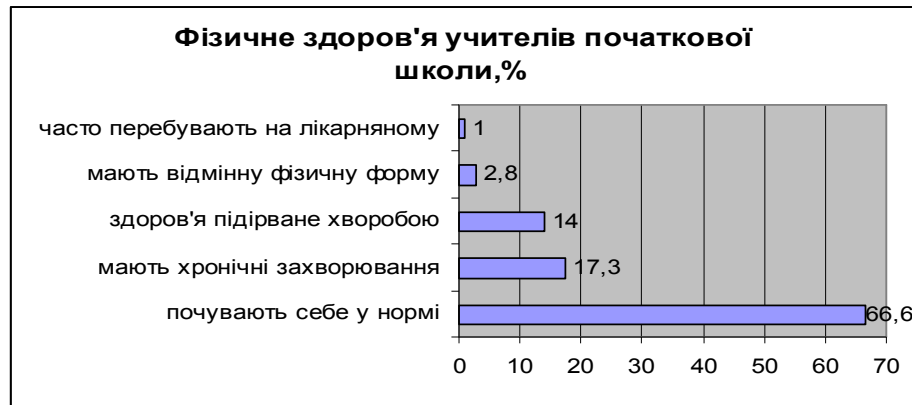
Недригайлівського району та 50% – м. Шостка оцінили психологічний клімат у закладі як цілком сприятливий, відповідно, 63% (55%) – як нормальний, 2,8% респондентів м. Шостка вважають колектив напруженим, але він не є чинником, який впливає на працездатність зазначених респондентів.

Оскільки психічне та емоційне здоров'я вчителів є важливим не тільки у середовищі взаємовідносин педколективу, але й має прямі наслідки впливу на формування здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу, то дослідження підтвердило, що переважна більшість (78%) респондентів обох районів прагнуть до партнерських відносин між адміністрацією, вихователями та батьками. На відміну від м. Шостка, де між учителями є конкурентні відносини (3%), у Недригайлівському районі прослідковуються конкурентні відносини між учителями та адміністрацією, які складають 6,7%. Позитивним фактором можна виділити, що немає ворожнечі між усіма групами досліджених районів, але про заступницькі відносини респонденти досліджених категорій нічого не вказали.

Анкетування вчителів показало, що 43% респондентів Недригайлівського району та 30% – м. Шостка майже ніколи не мають труднощів у розв'язуванні конфліктів. Цей факт може підтверджуватися саме тривалим перебуванням на посаді вчителя в даному загальноосвітньому навчальному закладі. Однак, 26,6% учителів відчувають певні труднощі у вирішенні конфліктних ситуацій, 23,8% – вагаються з відповіддю, 8,5% – досить важко переносять такі стреси. Лише, 16% респондентів вказали, що доволі легко виходять із конфліктних ситуацій.

Щодо фізичного здоров'я, то 66,6% учителів почувають себе в нормі, 17,3% – зазначили, що мають хронічні захворювання, 14% – здоров'я підірване хворобами та 2,8% – мають відмінну фізичну форму, 1% – часто перебувають на лікарняному (діаграма 4).

Діаграма 4



Позитивним фактором є те, що на стан здоров'я, як зазначили вчителі, не впливає робота в даному ЗНЗ і це не є основним чинником погіршення здоров'я. Так, 48% учителів вважають, що роботу можна назвати суттєвим чинником, який, звичайно, дає наслідки на психоемоційний стан, але впливає не більше, ніж інші життєві фактори, про що зазначили 35% респондентів, на 16,6% учителів обох районів впливає робота в даному ЗНЗ.

При цьому слід зазначити, що 56,7% учителів Недригайлівського району звертались до психолога, якщо у них виникали труднощі психоемоційного характеру в роботі з дітьми, 3% – у відносинах з членами педколективу, тоді коли 23% – вирішували на особистому рівні. У м. Шостка достатній (88,5%) відсоток учителів звертались до психолога в роботі з дітьми, у 2,8% учителів були проблеми у відносинах з колегами по роботі, 2% – з адміністрацією закладу та 5,7% – вирішили їх на особистому рівні.

Адміністрація ЗНЗ для покращення психічного, фізичного та емоційного стану здоров'я педагогічного колективу проводить семінари, лекції на теми здорового способу життя, про що зазначили 70% учителів, створюють секції (шейпінг, аеробіка та ін.), екскурсії, змагання – 9,8% і лише 2,8% опитаних учителів м. Шостка вказали, що адміністрація не проводить ніяких заходів.

Щодо отримання інформації з покращення методики, форми організації навчальної діяльності, використання нових методичних прийомів в організаційній діяльності здоров'язбережувального освітнього середовища в загальноосвітніх навчальних закладах, то переважна більшість учителів (82,6%) зазначила, що дану інформацію вони отримують шляхом самоосвіти, 80,7% – із періодичних видань, 64,6% – на семінарах, конференціях, 55% – нарадах, 49,5% – курсах підвищення кваліфікації, 38,8% – з Інтернету»<sup>12</sup>.

Моніторинг здоров'язпрямованої діяльності навчального закладу є важливим інструментом вимірювання напрямків, показників, процесів освітньої системи та складових у розвитку, формуванні, використанні здоров'язбережувального освітнього середовища та зміцненні здоров'я учасників навчально-виховного процесу, оскільки передбачає належне інформування про конкретні особливості та наслідки тих чи інших рішень.

**Висновки:** Результати моніторингових досліджень дають змогу багатьом закладам освіти обґрунтовувати роль важливих чинників і факторів, які впливають як позитивно, так і негативно на організацію оздоровчих процесів; активно запроваджувати оздоровчі інновації; стратегічно передбачати перспективи та напрямки, які сприяють підвищенню рівня здоров'я дітей або педагогічного колективу; ліквідувати негативні фактори ризику здоров'я; корегувати навчальні та методичні підходи до виховання та навчання дітей у дусі відповідальності до свого здоров'я та здоров'я оточуючих; започатковувати нові проекти використання здоров'язбережувальних ресурсів.

---

<sup>12</sup> Результати моніторингових досліджень 2010 року (навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

Ефективність реалізації управління у сфері освіти, а саме у формуванні здоров'язпрямованою діяльністю навчального закладу значною мірою залежить від трансформування отриманих знань та навичок для проведення якісного моніторингового дослідження; частоти звернень до аналітико-прогностичної діяльності за результатами моніторингових досліджень якості освіти на рівні дошкільного навчального закладу чи загальноосвітнього навчального закладу; готовності застосовувати отримані результати для організації подальшого методичного та управлінського впливу на учасників освітнього середовища; дотримання вимог технологій педагогічного оцінювання; формування інноваційного мислення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Закон України «Про загальну середню освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 28, ст. 230).
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена указом президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе / Н. П. Аникеева. – Москва: Просвещение, 1989. – 224 с. – (Библиотека заместителя директора школы по учебно-воспитательной работе). – ISBN 5-09-001063-3.
5. Беседа Н. А. Упровадження здоров'язбережувальних технологій у шкільну практику: методичний аспект / Н. А. Беседа // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: всеукр. наук.-практ. конф., 20 квітня 2011 р.: зб. матеріалів. – К., 2011. – С. 28-30.

6. Івахно О. П. Використання здоров'яформуючих технологій у сучасному дошкільному навчальному закладі для дітей загального розвитку / О. П. Івахно // Гігієна населених місць: зб. наук. праць. – К., 2008. – Вип. 52. – С. 64-70.
7. Горяна Л. Г. Збалансоване та раціональне харчування як здоров'язберезувальна технологія в освіті / Л. Г. Горяна // Здоров'я та освіта ХХІ століття.– К.:2013.–298 с.
8. Лукіна Т. Вимірювання та управління якістю освіти / Т. Лукіна // Навчально-методичні матеріали. Модуль 9. Київ, 2008. – 50с.
9. Результати моніторингових досліджень 2010 року (навчально-методичний відділ моніторингу якості освіти, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).